

8

BARNETS RÄTTIGHETER OCH DEN GLOBALA VÄRLDEN

Artiklar i barnkonventionen

Alla barn har samma rättigheter. Ett barn får inte diskrimineras på grund av sitt eller sina föräldrars utseende, ursprung, åsikter eller andra egenskaper. § 2

Staten ska förverkliga de rättigheter som föreskrivs i barnkonventionen. § 4

Alla barn har rätt till information exempelvis via tv, radio och tidningar. § 17

Vi har ett gemensamt ansvar för att jordklotet och dess invånare mår bra

Var och en av oss kan påverka människornas och jordklotets välmående. För att vi ska kunna förverkliga hållbar utveckling och mänskliga rättigheter, även barnets rättigheter, krävs globalt samarbete. **Globalt ansvar** betyder att individer och sammanslutningar arbetar tillsammans för att trygga förutsättningarna för ett gott liv och en hållbar framtid.

Många olika aktörer arbetar hela tiden för hållbar utveckling och mänskliga rättigheter: regeringar, städer och kommuner, FN, stora internationella icke-statliga organisationer såsom Plan, UNICEF och Röda Korset, små organisationer och volontärföreningar, ideella, religiösa och politiska organisationer, fackföreningar, utvecklingsbanker, enskilda frivilligarbetare och bidragsgivare såsom faddrar.

Även företagen måste agera ansvarsfullt. **Företagens samhällsansvar** (corporate social responsibility, CSR) handlar om hur principerna och målen för hållbar utveckling tillämpas i den praktiska företagsverksamheten. Utöver lagstiftning är det fråga om moraliska och etiska frågor om globalt ansvar. Inom företagsansvarsfältet är miljöansvaret och det ekonomiska ansvaret mer etablerat och omfattande än det sociala ansvaret. FN-länderna kom dock år 2011 överens om principer för affärlivet och de mänskliga rättigheterna. Dessa så kallade Ruggie-principer förpliktar företagen att agera för att skydda de mänskliga rättigheterna i sina verksamhetsländer, oberoende av nivån på deras lagstiftning och förvaltning. Principerna är ett centralt verktyg, eftersom internationella aktörer ofta har mer makt att påverka än arbetstagare, lokala organisationer och nationella regeringar i synnerhet i utvecklingsländer, där bristfällig lagstiftning och tillsyn möjliggör kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Globalt ansvar förutsätter normkritik

För att väcka globalt ansvar krävs förståelse för jordens och dess invånares mångfald. Vi bildar oss lätt åsikter utifrån stereotyper när det gäller främmande människor eller hörn av världen som vi inte känner till. Det är viktigt att identifiera sina egna fördomar så att man kan ifrågasätta och bryta dem.

Normkritik är ett perspektiv som fokuserar på hurdana vi antar att människor är. Är standardmänniskan i vår undervisning fortfarande en vit heterosexuell man? Är berättelsen om mänsklighetens historia komplett om den hela tiden fokuserar på västerländska människor, som har bidragit med allt som är bra, vackert och modernt i världen?

Åtminstone i de större städerna börjar våra klassrum fyllas av elever som inte passar in i den här formen. Hur känns det att år efter år studera innehåll där man inte ser människor som liknar en själv? Eller att bara se dem när det handlar om någonting primitivt, ociviliserat eller problematiskt?

En normkritisk lärare synliggör hela tiden dessa normer och försöker bryta dem. Hen presenterar en värld där det finns olika kön, etniciteter, språk, funktionsvariationer, förmågor och kroppar – en värld där alla länder har både moderna städer och olika slags landsbygd. En normkritisk lärare åskådliggör även orsakerna till och följderna av ekonomisk ojämlikhet, såsom arvet efter kolonialismen.

Världen är en bättre plats än vi tror

Medier och IT spelar en viktig roll i barnens liv. Barnen har rätt att få korrekt information om världen. Det är viktigt att barnen tryggt kan använda medierna som informationskällor. Barnen ska fostras till kritiska användare och konsumenter av medier.

Medierna har mycket makt: det medieinnehåll vi ser formar vår världsbild och våra uppfattningar om världen. Medierna både återspeglar och bygger upp verkligheten. Vilka länder och världsdelar verkar viktiga sett från Finland? Vad berättar medierna lite eller inte alls om? Vems röst får höras, vems perspektiv kommer fram? Journalister och nyhetsproducenter måste hela tiden göra val och avgränsningar. Ju längre bort någonting är, desto mindre antas det intressera allmänheten.

En positiv utveckling som sker stegvis är ofta ingen nyhet, medan naturkatastrofer, konflikter och krig tar sig över nyhetströskeln. Under de senaste årtiondena har den extrema fattigdomen minskat, den genomsnittliga förväntade livslängden ökat, barnadödligheten minskat, antalet barn som går i skola ökat, och färre människor dör i naturkatastrofer än för hundra år sedan. Många har inte lagt märke till denna positiva utveckling, eftersom medierna förmedlar en ganska tröstlös bild av den globala situationen. Det är viktigt att vara medveten om hur medierna fungerar och ifrågasätta deras bild av världen.

8. LEKTION: BARNETS RÄTTIGHETER OCH DEN GLOBALA VÄRLDEN (2 X 45 MIN.)

Mål:

- ★ förstå att globalt samarbete kräver gemensamma spelregler – såsom exempelvis avtal om mänskliga rättigheter
- ★ bekanta sig med begreppet stereotypi och först vad stereotypier beror på
- ★ inse att det hela tiden sker en positiv utveckling i fråga om hållbar utveckling och barns rättigheter
- ★ lära sig om globala produktionskedjor och ansvarsfull företagsverksamhet.

Lektionen i korthet

Den åttonde dubbellektionen i Barnets rättigheter x 10 handlar om globalt ansvar. Man börjar med att åskådliggöra betydelsen av samarbete genom en övning. Sedan funderar man över stereotypier med hjälp av en övning som utvecklar den kritiska medieläskunnigheten. Man bekantar sig med fakta om den globala utvecklingen genom en frågesport och förstår att situationen i fråga om barnets rättigheter har förbättrats på många sätt under de senaste decennierna. Därefter reflekterar man över ansvarsfull affärsverksamhet och planerar gruppvis egna företag som förbättrar världen och samtidigt gör business.

Lektionens struktur

En gemensam global värld (10 min.)

Förfärliga Finland? (20 min.)

Goda nyheter (15 min.)

Ett ansvarsfullt företag (45 min.)

En gemensam global värld (10 min.)

Mål:

- ★ förstå att ett gott liv tillsammans kräver gemensamma spelregler – såsom exempelvis avtal om mänskliga rättigheter
- ★ förstå hur viktig kommunikationen är för samarbetet.

Metod: lek, undervisningssamtal

Material: tillräckligt med utrymme i klassrummet, stolar

Anvisningar för uppgiften:

Börja med att repetera principerna för trygga rum.

Dela in eleverna i tre grupper och placera ut grupperna i olika delar av rummet. Gå sedan runt och ge olika instruktioner till de olika grupperna. En grupp får som uppgift att flytta alla stolar och ställa dem längs väggarna i rummet. Den andra gruppens mål är att ställa stolarna i en cirkel. Den tredje gruppens uppgift är att ställa stolarna i en lång rad.

Berätta sedan att man inte får prata under övningen. Man får ändå försöka kommunicera på andra sätt. Varje grupp agerar enligt de instruktioner den fått. Ge en startsignal. När grupperna en stund har försökt ordna stolarna enligt sina instruktioner, ge en slutsignal.

Fråga vad som hände i övningen. Varför misslyckades ordnandet av stolarna? När man saknar gemensamma spelregler och inte kan diskutera saker blir samarbetet till ingenting.

Säg till slut att det precis som i den här övningen behövs samarbete och gemensamma spelregler också i världen, för att vi tillsammans ska kunna arbeta för hållbar utveckling och barnens rättigheter.

Förfärliga Finland? (20 min.)

Mål:

- ★ utveckla kritisk medieläskunnighet och förstå att en nyhet alltid bara visar en del av sanningen
- ★ bekanta sig med begreppet stereotypi
- ★ uppfatta mångfalden i världen och bli medveten om sina egna behov av information.

Metod: medieanalys, grupparbete, undervisningssamtal

Material: diaserie (i materialbanken), papper, pennor, världskarta (i materialbanken)

Anvisningar för uppgiften:

Berätta att vi nu ska lära oss om ett litet land i norr som heter Finland. Vi föreställer oss att vi aldrig har hört talas om Finland förut. Visa sedan diaserien med nyhetsrubriker som rör Finland. Be eleverna fundera på vilket intryck nyhetsrubrikerna ger av det lilla avlägsna landet Finland. Be dem att i grupper på 3–4 personer utifrån rubrikerna skriva ner fem adjektiv som beskriver Finland. Betona att man bara ska tänka på det intryck som just de här rubrikerna ger. Varje grupp läser sedan upp sina adjektiv för de övriga.

Påminn om att en nyhet alltid bara ger ett perspektiv. Även om Finland kan man få mycket olika uppfattningar beroende på vems berättelser man hör och vilka nyheter man läser.

Diskutera sedan tillsammans samtidigt som ni studerar världskartan:

- Vilka områden eller länder i världen vet vi mycket om? Varför?
- Vilka områden vet vi inte så mycket om?

Fråga om någon vet vad **stereotypi** betyder. Förklara att en stereotypi handlar om att vi bara vet lite om något. En stereotypi är en förenklad beskrivning eller generalisering av något – till exempel en viss folkgrupp. När man får mer kunskap och lär känna människor som hör till gruppen i fråga lär man sig att se dem som individer. De är inte alla likadana, utan de kan vara väldigt olika. På så sätt märker man att de stereotypa uppfattningarna inte stämmer.

Författaren Chimamanda Ngozi Adichie varnar i sitt TED Talk för **faran med en enda berättelse**. Om vi alltid hör en viss sorts berättelse om ett land eller en världsdel blir våra uppfattningar ensidiga och stereotypa. I ett land eller en världsdel ryms många slags berättelser, människor och verkligheter. Titta på Chimamanda Ngozi Adichies TED Talk "The Danger of a Single Story": https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story. Enligt övervägande kan du också visa det för eleverna – det lämpar sig åtminstone för elever i årskurs sex.

Goda nyheter (15 min.)

Mål:

- ★ lära sig om global utveckling
- ★ inse att det hela tiden sker en positiv utveckling i fråga om hållbar utveckling och barns rättigheter.

Metod: frågesport, undervisningssamtal

Material: frågesport som diaserie (i materialbanken)

Anvisningar för uppgiften:

Ordna en frågesport om global utveckling. Projicera frågorna i diaserien i materialbanken en i taget. Diskutera till slut om ni blev överraskade av informationen. Vilken information och varför?

Förklara att det oftast bara är negativa saker, såsom naturkatastrofer, krig och konflikter, som kommer över nyhetströskeln i medierna. En positiv utveckling som sker gradvis uppmärksammas inte, eftersom den inte är en dagsaktuell nyhet. Det leder till att vi har en mer tröstlös bild av den globala situationen än vad verkligheten ger skäl till. Sanningen är att läget i fråga om barnens rättigheter blir bättre hela tiden.

Fundera tillsammans:

- Vem eller vilka aktörer har arbetat för att uppnå dessa resultat?
- Vem borde göra mer?
- Har kanske du själv eller din familj varit delaktig på något sätt?

Du kan berätta att många olika aktörer arbetar systematiskt för att främja barnens rättigheter och hållbar utveckling: regeringarna i olika länder, städer och kommuner, FN, internationella organisationer såsom Plan International och UNICEF, små organisationer och vanliga människor, som utför frivilligarbete eller ger pengar till organisationernas arbete. En positiv utveckling är ingen slump och sker inte utan ansträngningar. Man har arbetat systematiskt för resultaten i många år.

Fler intressanta fakta om den globala utvecklingen finns på den engelskspråkiga webbplatsen <https://www.gapminder.org>.

Ett ansvarsfullt företag (45 min.)

Mål:

- ★ lära sig om globala produktionskedjor och hur vår konsumtion påverkar globalt
- ★ öva på att använda en världskarta och känna igen länder och världsdelar
- ★ inse att ansvarsfulla företag kan bidra till hållbar utveckling och barnens rättigheter.

Metod: studera sina egna kläder, undervisningssamtal, grupparbete, presentationer

Material: världskarta (i materialbanken), Eettisen kaupan puolesta ry:s karta över t-tröjans resa (i materialbanken), anvisningarna för övningen (i materialbanken), papper, pennor och pysseltillbehör

Anvisningar för uppgiften:

- A) Projicera världskartan från materialbanken på väggen. Be eleverna undersöka något av sina egna klädesplagg för att se i vilket land det är tillverkat, och berätta för klassen vilket tillverkningslandet är. Om made in-lappen finns exempelvis i nacken kan man be en klasskamrat eller läraren om hjälp. Se på kartan var länderna i fråga finns. Är de flesta av plaggen tillverkade i någon viss världsdel?
- B) Projicera kartan över t-tröjans resa på tavlan. Berätta att tillverkningen av ett klädesplagg omfattar tiotals olika skeden, som är spridda över världen. Made in-lappen i plagget berättar bara var den sista delen av tillverkningsprocessen har skett. Förenklat kan produktionskedjan se ut så här:
- 1) bomullsodling, Benin
 - 2) spinning och vävning, Pakistan
 - 3) färgning, Indien
 - 4) sömnad, Bangladesh
 - 5) slutförande, made in-lapp och förpackning, Kina
 - 6) transport och försäljning, EU och Finland

Förr i tiden var produktionskedjorna enklare, och det fanns exempelvis många textilfabriker även i Finland. Fundera tillsammans på varför det numera finns så många skeden i många produktionskedjor. Ur vems perspektiv är det nuvarande systemet bättre? Och för vem är det sämre?

Fundera tillsammans på vilka problem i fråga om barnens rättigheter som kan vara förknippade med produktionskedjorna (bl.a. utnyttjande av barnarbetskraft, förorening av miljön, låga löner som inte räcker för att föräldrar ska kunna försörja sina barn, överlånga arbetsdagar, olycksfall i arbetet). Kom ihåg att man i produktionen bör beakta de mänskliga rättigheterna och goda arbetsvillkor.

- C) Dela sedan in eleverna i grupper på 3–4 personer. Varje grupp ska hitta på ett företag som säljer ansvarsfullt producerade produkter. Ge grupperna följande anvisningar:
- 1) Bestäm er för en produkt som ni vill sälja.
 - 2) Fundera på hur ni kan producera produkten på ett sådant sätt att alla mänskliga rättigheter förverkligas och naturen inte förstörs. Vilka olika skeden (t.ex. tillverkning av delar till produkten) ingår i produktionen? Var och hur ska de ske?
 - 3) Hitta på ett bra namn för produkten.
 - 4) Fundera på hur ni skulle marknadsföra produkten så att den blev en stor hit. Planera ett marknadsföringstal där ni motiverar varför just er produkt räddar jorden och samtidigt är bra business.

Varje grupp förbereder sig för att presentera produkten för de andra med sitt marknadsföringstal. Som stöd för talet kan man också förbereda visuellt marknadsföringsmaterial, exempelvis genom att rita en bild av produkten eller snabbt göra en reklamaffisch. Reservera gärna 25 minuter för planeringen av produkten och marknadsföringstalet.

- D) Till slut håller varje grupp sitt marknadsföringstal och försöker få de andra grupperna att bli intresserade av deras produkt. Reservera minst 10 minuter för presentationerna. Påminn ännu eleverna om att ansvarsfullhet här är det viktigaste försäljningsargumentet, som bör lyftas fram. De andra eleverna kan ställa preciserande frågor. Ge en applåd till varje presentation. Det är ingen tävling, utan alla idéer är bra på sitt sätt!

Om ni vill tala mer om ansvarsfull konsumtion kan ni använda Eettisen kaupan puolesta ry:s (Eetti) material: <https://eetti.fi/materiaalit/oppimateriaalit>.

